

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-10.16>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ

Солопенко Валентина Василівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії права
(Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна)

Статтю присвячено дослідженню нормативно-правового забезпечення дуальної форми здобуття освіти. З'ясовано форми здобуття освіти згідно з чинним законодавством і проаналізовано наявність визначення форм здобуття освіти в попередніх законодавчих актах, а також способи організації навчання, у результаті яких здобувачі отримують освіту. Досліджено сутність дуальної форми здобуття освіти, що поєднує навчання осіб у закладах освіти чи в інших суб'єктів освітньої діяльності з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття необхідної кваліфікації. Визначено, що співпраця підприємств з навчальними закладами, навчання студентів під час трудової діяльності, урахування конкретних запитів і вимог підприємств до професійної освіти здобувача є перевагами такої форми здобуття освіти. Досліджено виникнення дуальної освіти як способу здобуття освіти на початковому етапі її впровадження, особливості реалізації впровадження дуальної форми здобуття освіти та здійснено характеристику правового регулювання дуальної форми здобуття освіти. Охарактеризовано основні нормативно-правові акти, які визначають особливості впровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні. Серед них – Закон України «Про освіту», Середньостроковий план пріоритетних дій уряду на період 2017–2020 рр., Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» і Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти». Згадані нормативно-правові акти розкривають сутність дуальної освіти, особливості її впровадження, етапи реалізації Концепції з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти й фінансування такого впровадження.

Ключові слова: освіта, правове регулювання, форми здобуття освіти, дуальна освіта.

REGULATORY PROVISION OF DUAL FORM TO OBTAIN EDUCATION

Solopenko Valentyna Vasylivna,
Candidate of Law Sciences,
Associate Professor of the Department
of Theory and History of Law
(Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine)

The article is devoted to the research of the legal support of the dual form of education. Forms of education are determined according to the current legislation and the presence of definition of forms of education in previous legislative acts is analyzed, as well as ways

of organizing training, as a result of which the applicants receive education. The essence of the dual form of education, which combines the training of persons in educational establishments or other subjects of educational activity with on-the-job training at enterprises, institutions and organizations to obtain the necessary qualifications, has been investigated. It is determined that cooperation of enterprises with educational establishments, training of students during work, consideration of specific requests and requirements of enterprises for the professional education of the applicant are the advantages of this form of education. The emergence of dual education as a way of obtaining education at the initial stage of its introduction is investigated. The peculiarities of implementation of the dual form of education are investigated and the characteristics of legal regulation of the dual form of education are made. The basic normative legal acts that define the peculiarities of introducing a dual form of education in Ukraine are characterized. Among them: the Law of Ukraine "On Education", the Mid-term Plan of Priority Actions of the Government for the period 2017–2020, the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On the introduction of elements of the dual system of training in the vocational training of skilled workers" and the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Concept of training specialists in the dual form of education". The mentioned normative legal acts reveal the essence of dual education, peculiarities of its implementation, stages of implementation of the Concept for training specialists in the dual form of education and financing of such implementation.

Key words: education, legal regulation, forms of education, dual education.

Конституцією України визначено, що кожен має право на освіту. Держава сприяє розвитку та доступності до освіти, забезпечуючи безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах і надаючи державні стипендії та пільги учням і студентам [1].

Форма здобуття освіти – це спосіб організації навчання, у результаті якого здобувачі отримують освіту.

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 визначає такі форми здобуття освіти: інституційну (очну (денну, вечірню), заочну, дистанційну, мережеву); індивідуальну (екстернатну, сімейну (домашню), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві); дуальну. Крім того, Законом визначено, що особа має право здобувати освіту в різних формах або поєднуючи їх [2].

Якщо порівнювати чинний Закон України «Про освіту» з попереднім, то варто зазначити, що Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 взагалі не визначав форм здобуття освіти. Проте в статті 42 цього Закону, де мова йде про вищу освіту, визначено, що підготовка фахівців у вищих навчальних закладах може проводитися з відривом (очна), без відриву від виробництва (вечірня, заочна, дистанційна), шляхом поєднання цих форм, а з окремих спеціальностей – екстерном [3]. Тобто частково про форми здобуття освіти вже йшлося, але новий Закон закріпив їх у положеннях, ураховуючи реалізацію конституційного права людини на освіту.

Дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору [2].

Уперше така форма освіти впроваджена в Німеччині. Потім цю систему перейняли Канада, Австрія, Швейцарія та інші країни. Дуальна освіта активно практикується в багатьох країнах Європи, де в цій системі навчається 50% осіб, що здобувають освіту. Дуальна освіта дала новий імпульс розвитку таким країнам Східної Азії, як Південна Корея й Китай, де вона охоплює 33% осіб, що навчаються [4]

Перевагами цієї системи є співпраця підприємств із навчальними закладами, навчання студентів під час трудової діяльності, урахування конкретних запитів і вимог підприємств до професійної освіти здобувача.

У Німеччині в цьому процесі задіяні понад 640 тисяч німецьких підприємств, щорічно вони укладають близько півмільйона угод про надання професійної освіти та інвестують у цю галузь близько 28 мільярдів євро [5].

Для України цей термін є істотно новим, оскільки така форма здобуття освіти лише впроваджується в Україні. Упродовж 2015–2017 років здійснювався експеримент з організації навчально-виробничого процесу з елементами дуальної форми навчання на базі Вищого професійного училища № 33 м. Києва (професія «кухар»), Вищого професійного художнього училища м. Львова (професія «маляр»), Вищого професійного училища машинобудування м. Запоріжжя (професія «токарь») [6].

Відбувся перший випуск трьох експериментальних груп, який засвідчив позитивні результати впровадження елементів дуальної форми навчання: високий рівень працевлаштування – до 97%, підвищення якості професійної підготовки на 12–17%, додаткові фінансові надходження – до 50 тисяч гривень у кожному професійно-технічному навчальному закладі, зменшення витрат на комунальні послуги та витратні матеріали, більш стійка та взаємовигідна співпраця з роботодавцями [6].

Упровадження дуальної форми освіти здійснюється на підставі Закону України «Про освіту» від 05.09.2017, Середньострокового плану пріоритетних дій уряду на період 2017–2020 рр., Наказу Міністерства освіти і науки України «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» від 23.06.2017 № 916 і Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» від 19.09.2018 № 660-р. Розглянемо кожен із них.

Статтею 9 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 серед форм здобуття освіти визначено дуальну форму та подано визначення цьому терміна, яке згадується вище. Статтею 59 цього самого Закону визначено, що підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників може здійснюватися в різних формах, у тому числі й дуальній формі. Крім того, цей Закон у статті 6 визначає засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності. Серед них можна виділити доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою, свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності, інтеграція з ринком праці, різноманітність освіти [2]. Це ті засади, які забезпечують право кожної людини на освіту та свободу вибору в здобутті освіти.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 № 275-р затверджено Середньостроковий план пріоритетних дій уряду до 2020 року та План пріоритетних дій Уряду на 2017 рік. У підрозділі 8 розділу III «Розвиток людського капіталу» Середньострокового плану пріоритетних дій уряду до 2020 року мова йде про модернізацію професійно-технічної освіти. Серед проблем, які потребують розв'язання в професійно-технічній освіті, визначено такі: дефіцит кваліфікованих кадрів у галузях матеріального виробництва; потребу постійного оновлення професійно-технічної освіти з урахуванням потреб підприємств, які замовляють кадри; неможливість реалізації державної політики через наявну систему професійно-технічної освіти; неможливість запровадження в навчально-виробничому процесі сучасної техніки й технологій через дефіцит бюджетних асигнувань на капітальний і поточний ремонт, оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів; непривабливість професійно-технічної освіти в Україні. Метою цього Плану є створення спри-

ятливих умов для якісної підготовки конкурентоспроможних робітничих кадрів, які здатні задовольнити вимоги сучасного ринку праці регіону та забезпечити рівний доступ до професійно-технічної освіти [7].

Одним із напрямів модернізації професійно-технічної освіти є впровадження елементів дуальної форми професійного навчання в професійно-технічних навчальних закладах. Це дасть змогу поєднати навчання та професійну практику студента, забезпечить закріплення теоретичних знань на практиці й підвищить рівень професійності студента.

Наказом Міністерства освіти і науки України «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» від 23.06.2017 № 916 затверджено перелік професійно-технічних навчальних закладів для впровадження впродовж 2017–2020 років елементів дуальної форми навчання з визначених робітничих професій і план упровадження елементів дуальної форми навчання в професійну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів. Крім того, цим Наказом на департаменти освіти і науки обласних і Київської міської державних адміністрацій покладено обов'язки: забезпечити виконання завдань, визначених Планом упровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів; створити необхідні умови для проведення професійно-практичної підготовки здобувачів в умовах виробництва з використанням елементів дуальної форми навчання спільно з об'єднаннями роботодавців, підприємствами, установами, організаціями-замовниками підготовки робітничих кадрів і професійно-технічними навчальними закладами; розглянути питання організації навчально-виробничого процесу з елементами дуальної форми навчання на засіданні регіональних рад професійно-технічної освіти упродовж 2017–2018 навчального року [8].

Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти визначає такі етапи її реалізації:

I етап – розроблення нормативно-правової бази для запровадження дуальної форми здобуття освіти у повному обсязі (2018 і 2019 роки);

II етап – розроблення типових моделей дуальної форми здобуття освіти у закладах освіти, реалізація пілотних проектів моделей дуальної форми здобуття освіти, проведення оцінювання ефективності (2019 і 2020 роки);

III етап – створення кластерів дуальної освіти на базі конкурентоспроможних закладів освіти й заінтересованих роботодавців – підприємств, установ, організацій, у тому числі тих, що належать до сфери управління органів державної влади (2020–2023 роки) [9].

Реалізація зазначених етапів повинна здійснюватися за рахунок коштів державного й місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством, обсяг яких визначається щороку з урахуванням можливостей державного й місцевих бюджетів, розміру міжнародної технічної допомоги.

Заклади вищої освіти також узяли в розроблення дуальну форму здобуття вищої освіти. Прикладом є запровадження з 2019 року в Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за спеціальністю «фінанси, банківська справа та страхування» дуальної форми навчання. Студенти мають можливість подати заявку для участі в конкурсному відборі на навчання за дуальною формою. Аудиторська компанія за допомогою співбесіди визначає групу студентів, які будуть запрошені на навчання. Студенти мають можливість навчатися в університеті за індивідуальним навчальним планом, а саме 30% часу студент відвідує теоретичні заняття, а 70% – працює в аудиторській компанії та застосовує теорію на практиці. Аудиторська компанія укладає трудову угоду зі студен-

том, яка передбачає виплату заробітної платні та відшкодування вартості навчання студента в університеті. Студент повинен виконувати вимоги навчальної програми й робочі завдання аудиторської компанії. Оцінювання теоретичної і практичної підготовки здійснює університет спільно з аудиторською компанією.

У використанні дуальної форми здобуття освіти вбачаємо лише позитивні тенденції. По-перше, це підвищення привабливості підготовки кваліфікованих спеціалістів. По-друге, це забезпечення зростання мобільності й конкурентоспроможності випускників закладу на ринку праці. По-третє, це можливість для студентів і викладачів долучитися до найсучасніших технологій. По-четверте, це підвищення якості професійної та практичної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр> (дата звернення 10.11.2019).
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19> (дата звернення 10.11.2019).
3. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII (утратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення 10.11.2019).
4. Дрозач М.І. Розвиток професійного навчання кадрів на виробництві в контексті зарубіжного досвіду. *Наука та інновації*. 2008. Т. 4. № 3. С. 88–94.
5. Бойчевська І.Б. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді у Німеччині. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2009. С. 68–74.
6. Дуальна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita> (дата звернення 10.11.2019).
7. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 № 275-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/275-2017-р> (дата звернення 10.11.2019).
8. Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників : Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.06.2017 № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0916729-17> (дата звернення 10.11.2019).
9. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 660-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-р> (дата звернення 10.11.2019).